

**Tiesību teorijas, tiesību filozofijas un Latvijas tiesību vēstures jomas
2025./2026. akadēmiskā gada ziemas eksāmena teorētiskās daļas jautājumu
un praktiskās daļas uzdevuma (kāzusa) vērtēšanas vadlīnijas**

Saturs

Teorētiskās daļas jautājumi	3
1. jautājums. Tiesību teorija	3
2. jautājums. Tiesību filozofija	4
3. jautājums. Latvijas tiesību vēsture.....	7
Praktiskās daļas uzdevums.....	10

Teorētiskās daļas jautājumi

1. jautājums. Tiesību teorija

Sociālās normas, to jēdziens un veidi.

1. Paskaidrojiet sociālo normu jēdzienu un nosauciet to pazīmes! 3 punkti

Sociālās normas ir sabiedrības uzvedības noteikumi.

Sociālās normas – uzvedības noteikumi, kas saistīti ar cilvēku apziņu un gribu un radušies sabiedrības kultūras un sociālās organizācijas procesā.

Sociālo normu pazīmes:

Tie ir vispārēji noteikumi – nosaka uzvedības noteikumus sabiedrībā, attiecas uz nenoteiktu personu loku un ir piemērojamas vairākkārtīgi; rodas sakarā ar personas gribas un apzinātām darbībām: dažas tiek radītas mērķtiecīgas darbības rezultātā, citas – vairākkārtīgas atkārtotas darbības rezultātā; virzītas uz sabiedrisko attiecību, cilvēku uzvedību sabiedrībā regulāciju. Rodas sabiedrības vēsturiskās attīstības un funkcionēšanas procesā. Šīs normas atbilst attiecīgās sabiedrības kultūras tipam un sociālās organizācijas raksturam.

Ja paskaidrots jēdziens – **1 punkts**.

Ja nosauktas vismaz divas/trīs pazīmes – **2 punkti**.

2. Uzskaitiet (īsi raksturojiet) sociālo normu veidus, ņemot vērā to regulatīvās iedarbības mehānisma kritēriju! Paskaidrojiet to saikni ar spaidiem un šo normu nodrošināšanas metodēm! 3 punkti

Tiesību norma (valsts regulatīvais mehānisms), **morāles norma** (caur apziņu), **paražu norma** (iedarbojas kā ieradums bez papildus mehānismiem), **korporatīvā norma** (nodrošina organizāciju funkcionēšanu).

Korporatīvās normas – uzvedības noteikumi, kas tiek radīti organizētās sabiedrībās un attiecas uz šo organizāciju dalībniekiem ar mērķi nodrošināt organizācijas funkcionēšanu (arodbiedrību, politisko partiju, dažādu klubu u.c. normas). Korporatīvās normas regulē sabiedriskās attiecības, kuras neregulē juridiskās normas. Pārkāpjot iekšējos normatīvos aktus, iestājas juridiskās atbildības iespēja, pārkāpjot korporatīvās normas, nav iespējas vērsties tiesībsardzības institūcijās.

Ja uzskaitīti vismaz 3 sociālo normu veidi – **1 punkts**.

Tiesību normu sfērā fizisko spaidu piemērošana ir iespējama (ne vienmēr, piem. Karoga lieta), morāles, paražu normās šo spaidu iespējamība principā izslēgta.

Ja izskaidrota spaidu lietošana – **1 punkts**.

Nodrošināšanas mehānisms: Tiesību norma (valsts), **morāles norma** (sabiedrības ietekmes rezultātā), **paražu norma** (bez īpašām nodrošināšanas metodēm), **korporatīvā norma** (nodrošina pati organizācija).

Ja vismaz 3 nodrošināšanas metodes nosauktas pareizi – **1 punkts**.

3. Raksturojiet, kā mainās sociālo normu izpratne un nozīme laika gaitā tiesiskās sistēmas attīstības rezultātā? Norādiet piemēru! Raksturojiet sociālās normas: "Dod, Dieviņi otram dot, Ne no otra mīli lūgt!" veidu, rašanās procesu, fiksācijas formu, regulatīvās iedarbības mehānismu un nodrošināšanas iespējas tiesiskās sistēmas attīstības rezultātā!
4 punkti

Piemēram, paražu normas pārvēršas tiesību normās. Sociālo normu nozīmes dinamika, ņemot vērā dabisko tiesību doktrīnas postulātus. Tiesa var konstatēt, vai attiecīgā parādība vēl aizvien atbilst morāles augstākiem principiem, nav pretrunā taisnīgumam, ir vispārīga un ilgstoši pielietota (atkārtošanās fakts). Taču daudzos gadījumos paražu vietu var aizpildīt arī vispārējie tiesību principi. Piem., 2004. gada 30. marta sprieduma (SKA-5/2004) 15. punkts. Viena no senākajām tiesiskās domāšanas atziņām ir tāda, ka likums jāievēro arī tad, ja tas ne visai pilnīgi apmierina taisnīguma prasības.

Ja minētas sociālo normu pārvērtības un atsauce uz kādu judikatūras atziņu – **1 punkts**.

Tiesību normas pārvēršas paražu normās. Vēsturiskā tiesību skola (tiesības iemieso katras tautas uzskatus – tautas garu, izceļ paražu tiesības, samazinot likumdevēja lomu). Blakus novecojušam likumam attīstās un pastāv paražu normas. Konvencionālās normas/tradīcijas ieradumu formātā (konstitucionālās procedūras). Piem., Valsts prezidenta runa Saeimas sesijas noslēgumā vai Jaungada uzruna.

Ja raksturota kāda konstitucionālā tradīcija – **1 punkts**.

Ja raksturota kā morāles norma, radusies folklorā/sabiedrībā, šoreiz (izņēmums) rakstīta, mehānisms – caur apziņu, nodrošināšanas iespējas – sabiedrības ietekmes rezultātā – **1 punkts**.

Ja skaidrota izaugsme no morāles līdz sociālo tiesību nozares tiesību normu un, piem., vērtību atspoguļojumam Satversmes preambulā un pamattiesībās, kas palīdz sasniegt tiesiskās sistēmas mērķi taisnīgumu – **1 punkts**.

2. jautājums. Tiesību filozofija

Tiesību filozofijā var izšķirt vairākas valsts izcelšanās teorijas. Viena no tām ir apgaismības laikmetā plašu atzinību guvusī sabiedriskā līguma teorija, kuras ietvaros Eiropas vadošie domātāji piedāvāja visai atšķirīgus redzējumus par sabiedriskā līguma slēgšanas pamatojumu un tā rezultātā izveidotās valsts (varas centra) pilnvaru apjomu.

1. Kāds ir sabiedriskā līguma mērķis Tomasa Hobsa (*Thomas Hobbes*, 1588–1679) valststiesību filozofijā? Kādus pienākumus sabiedriskā līguma dalībniekiem uzliek Hobsa sabiedriskā līguma teorija (uzrakstiet vismaz divus pienākumus/noteikumus)? (3 punkti)

Sagaidāmā atbilde:

T.Hobsa valststiesību filozofijā cilvēki noslēdz sabiedrisko līgumu, lai izbeigtu dabisko stāvokli, kurā valda pašsaglabāšanās tieksme, ļaunums, konkurentu iznīcināšana – "visu karš pret visiem".

Cilvēki kā racionālas būtnes saprot, ka patvaļas stāvoklī tie var neizdzīvot, tāpēc vienīgā izeja ir noslēgt sabiedrisko līgumu, ar kuru vienota spēcīga, nežēlīga vara var "izbeigt visu karu pret visiem", lai nodrošinātu mieru. Cilvēki apvienojas valstī, un notiek pāreja uz pilsonisku stāvokli, valstij ir plašas pilnvaras pār tās pilsoņiem, jo tā pēc saviem ieskatiem īsteno virsmērķi - miera nodrošināšanu.

Hobss izdala daudzus dabiskos likumus (pienākumus), kuru vadmotīvs ir nerīkoties tā, kā nevēlētos, lai rīkojas pret pašu. Dabisko likumu ievērošanu nodrošina Sabiedriskais līgums:

- 1) uzturēt mieru - "ir jāmeklē miers un jāseko tam" – tas ir pirmais un galvenais dabas likums, no kura izriet visi citi sabiedriskās dzīves likumi;
- 2) pasargāt sevi: "saskaņā ar to cilvēkam ir liegts darīt to, kas ir kaitīgs viņa dzīvei vai atņemt tam līdzekļus dzīves saglabāšanai";
- 3) taisnīgums, kurā izpausme ir sabiedriskā līguma ievērošana, jo pati taisnība izriet no līguma; pildīt noslēgto sabiedrisko līgumu;
- 4) būt pateicīgam;
- 5) savstarpēji piekāpties - rēķināties ar citu cilvēku interesēm;
- 6) piedot apvainojumus;
- 7) atcerēties, ka soda mērķis ir pāraudzinašana;
- 8) neapvainot citus;
- 9) nebūt lepnam;
- 10) nebūt augstprātīgam;
- 11) būt objektīvam;
- 12) lietojot kopīgas lietas, nodrošināt vienādas Tiesības;
- 13) nedalāmās lietas izmantot izlozes kārtībā;
- 14) atzīt dabiskās izlozes izpausmes - pirmdzimtības Tiesības un pirmās īpašumtiesības;
- 15) miera jautājumos nodrošināt starpnieku neaizskaramību;
- 16) paļauties uz šķīrējtiesneša lēmumu;
- 17) neviens nedrīkst būt tiesnesis pats sev;
- 18) neviens nedrīkst būt tiesnesis lietā, kurā ir personīgi ieinteresēts;
- 19) tiesnesis nedrīkst uzticēties vienai pusei vairāk nekā otrai.

3 punkti par atbildi, kurā sniegts pilnvērtīgs T. Hobsa dabiskā stāvokļa raksturojums, minēts, ka tas bijis "visu karš pret visiem". Norādīts, ar kādu mērķi tiek slēgts sabiedriskais līgums. Nosaukti vismaz divi dabiskie likumi.

2 punkti par atbildi, kurā daļēji, bet bez kļūdām raksturots iepriekšminētais.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka pretendents ir izpratne par T. Hobsa sabiedriskā līguma teoriju.

2. Vai Džona Loka (John Locke, 1632-1704) tiesību filozofijā: 1) valdībai ir tiesības atlaist likumdevēju; 2) kurai no varām jādabojas pastāvīgi – valdībai vai likumdevējam (atbildi

īsi pamatojiet); 3) kura no šīm varām ir uzskatāma par augstāko varu valstī (atbildi īsi pamatojiet)? (3 punkti)

Sagaidāmā atbilde:

Dž. Loka ieskatā varas pilnvaras ir jāsadala starp: (1) likumdevēja varu – kurai ir tiesības "norādīt, kā jātiek izmantotam valsts spēkam kopienas un tās locekļu uzturēšanas labā"; (2) izpildvaru – kurai ir jāuzrauga likumu ieviešana; un (3) federatīvo varu – "vadību pār sabiedrības drošību un interesēm saistībā ar ārējiem faktoriem, attiecībā pret visiem tiem, kas spēj sabiedrībai radīt labumu vai kaitējumu."

1. Jā, valdībai ir tiesības (prerogatīva) atlaist likumdevēju, proti, izpildvaras kompetencē ir likumdevējvaras sasaukšana un atlaišana (konkrētāk – likumdevējvaras sēdes vai sesijas izbeigšana), taču tās nav saprotamas kā tiesības izbeigt likumdošanas varas pastāvēšanu vispār.

2. Pastāvīgi ir jādarbojas izpildvarai. Likumi, kaut arī tie tiek pieņemti īsā laikā, darbojas nepārtraukti un tiem nepieciešama pastāvīga uzraudzība un izpilde. Tāpēc ir vajadzīga vara, kas pastāvīgi darbojas un nodrošina, ka likumi tiek īstenoti praksē. Periodiski darbojas tikai likumdevējvara.

3. Likumdevēja vara ir augstākā vara valstī, tai ir tiesības pieņemt vispārsaistošus likumus, visas pārējās varas ir tai pakļautas.

3 punkti par atbildi, kurā pareizi atbildēti visi trīs Loka varas dalīšanas teorijas aspekti.

2 punkti par atbildi, kurā pareizi atbildēti divi no minētajiem aspektiem.

1 punkts par atbildi, no kuras var noprast, ka pretendents ir minimāla izpratne par Dž. Loka valsts varas dalīšanas teoriju vai atbildēts vismaz viens aspekts.

3. Latvijas Republika tika proklamēta (izsludināta) uz tautu pašnoteikšanās tiesību pamata. (1) Vai Latvijas valsts proklamēšana (izsludināšana) ir savienojama ar sabiedriskā līguma teoriju? Jā/Nē, īss pamatojums. (2) Vai pilsoņu pienākumu maksāt nodokļus Latvijā var pamatot ar sabiedriskā līguma teoriju? Jā/Nē, īss pamatojums (4 punkti)

Sagaidāmā atbilde:

1. Jā, Latvijas valsts izsludināšana ir savienojama ar sabiedriskā līguma teoriju. No sabiedriskā līguma teorijas izriet tautas tiesības pašai nodibināt politisko varu. Loks uzsvēra, ka pār sabiedrību neviens cits nevar iegūt varu un tiesības pieņemt likumus citādi kā vien ar tās pašas piekrišanu un no tās saņemtu pilnvarojumu. Tādējādi sabiedriskā līguma teorijas pamatā esošais sabiedrības pilnvarojums un piekrišana ir savienojama ar tautu tiesībām uz pašnoteikšanos būtību.

2. Jā, pilsoņu pienākumu maksāt nodokļus Latvijā var pamatot ar sabiedriskā līguma teoriju. Ja latvieši (Latvijas pilsoņi) grib savu Latvijas valsti, tad ikvienam ir pienākums atbilstoši saviem ienākumiem arī finansēt Latvijas Republikas publiskos izdevumus.

4 punkti par atbildi, kurā sniegtas pareizas atbildes un pamatojumi attiecībā uz abiem komponentes jautājumiem.

3 punkti par atbildi, kurā sniegtas pareizas atbildes uz abiem komponentes jautājumiem, kā arī pamatojums uz vienu no jautājumiem.

2 punkti par atbildi, kurā sniegtas pareizas atbildes uz abiem komponentes jautājumiem bez pamatojuma/ ar nepilnīgu pamatojumu abos jautājumos

1 punkts par atbildi, kurā sniegta pareiza atbilde uz vienu no jautājumiem ar vai bez pamatojuma.

3. jautājums. Latvijas tiesību vēsture

Tiesu varas/iekārtas reforma pēc Latvijas Republikas neatkarības atjaunošanas *de facto*.

Latvijā līdzās likumdošanas un izpildu varai pastāv neatkarīga tiesu vara, kuras uzdevums ir garantēt ikvienas personas brīvību un tiesību aizsardzību. Latvijas Republikas tiesu iekārtas pamati tika noteikti ar 1918. gada 6. decembra Pagaidu nolikumu par Latvijas tiesām un tiesāšanās kārtību (Tiesu pamatlikumu). Pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas *de facto* bija nepieciešams īstenot tiesu varas reformu, lai nodrošinātu demokrātiskas un tiesiskas valsts principiem atbilstošas taisnīgas tiesas izveidi.

1. Vai līdz ar Latvijas Republikas Satversmes darbības atjaunošanu (laika posmā no 1990. līdz 1993. gadam) likumdevējs atjaunoja arī Pagaidu nolikuma par Latvijas tiesām un tiesāšanās kārtību darbību? (Jā / nē, īss pamatojums.) Vai pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas tika izveidota jauna tiesu iekārta vai arī tika turpinātas starpkaru Latvijas tiesu varas tradīcija? (Jā, tika izveidota jauna / nē, tika turpināta iepriekšējā tradīcija un īss pamatojums.) (3 punkti)

Sagaidāmā atbilde:

Nē, 1918. gada Tiesu pamatlikuma darbība formāli netika atjaunota, jo starpkaru Latvijas tiesu iekārtu regulējošie likumi (1864. gada Nolikums par tiesu iestādēm un Likums par administratīvām tiesām), kopumā bija novecojuši un to autentiska spēkā esības atjaunošana nebūtu bijusi lietderīga. Tika izstrādāts jauns tiesiskais regulējums - 1992. gada 15. decembra likums "Par tiesu varu".

Jā, starpkaru Latvijas tiesu varas tradīcijas pēc būtības tika turpinātas, par to liecina trīs instanču tiesu sistēmas, tiesu (izņemot pilsētu(rajona) tiesu) nosaukumu saglabāšana, kā arī tiesu piekritības saglabāšana (apgabaltiesas gan kā apelācijas instances tiesa, gan kā pirmās instances tiesas).

3 punkti, ja atbildēts kā augstāk minēts, proti, norādīts, ka netika atjaunots Tiesu pamatlikums, bet tā vietā izstrādāts jauns likums – likums "Par tiesu varu", bet tiesu varas tradīcija kopumā tika turpināta, pamatojot to vismaz ar 2 no minētajiem pierādījumiem.

2 punkti, ja atbilstoši norādītajam atbildēts uz vienu no apakšjautājumiem – par likuma formālu atjaunošanu vai tradīcijas turpinātību pēc būtības, sniedzot tam adekvātu pamatojumu.

1 punkts, ja studējošais apliecinājis minimālu izpratni par jautājumu.

2. Vai pēc 1864. gada Krievijas impērijas tiesu reformas Baltijas guberņās un Latgalē kā Vitebskas guberņas sastāvdaļā tika ieviestas zvērināto tiesas (Jā/Nē, īss pamatojums)? Vai Latvijas Republikas Satversmē vai citos likumos bija paredzēts zvērināto tiesu institūts (Jā/Nē, īss pamatojums)? Vai PSRS īstenotās okupācijas laikā Latvijas PSR tika ieviests zvērināto tiesu institūts vai arī tika izveidots cits sabiedrības līdzdalības veids tiesas spriešanā? (3 punkti)

Sagaidāmā atbilde:

1. Jā, pēc 1864. gada Krievijas impērijas tiesu reformas zvērināto tiesas tika ieviestas, taču tikai Latgalē, kas neietilpa Baltijas novadā, bet gan atradās Vitebskas guberņas sastāvā. Savukārt Baltijas guberņās pēc tiesu reformas īstenošanas (1889. gadā) zvērināto tiesas netika ieviestas.

2. Jā, zvērināto tiesu institūts bija noteikts Latvijas Republikas Satversmē (85. pantā): "Latvijā pastāv zvērināto tiesas uz sevišķa likuma pamata." Grozījumi šajā pantā tika izdarīti tikai 1996. gadā, zvērināto tiesu vietā iekļaujot Satversmes tiesas institūtu. Zvērināto tiesas bija noteiktas arī 1918. gada Tiesu pamatlikumā (5.pantā) un likuma "Par tiesu varu" pamata redakcijā (37. pants noteica, ka "apgabaltiesas pirmās instances tiesas sēdēs krimināllietas, kurās saskaņā ar likumu par izdarīto noziegumu var piemērot nāves sodu, izskata apgabaltiesas tiesnesis un 12 zvērinātie").

Taču praksē Latvijā zvērināto tiesas tā arī netika ieviestas, ne pirms padomu okupācijas ne arī pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas.

3. PSRS īstenotās okupācijas laikā Latvijas PSR zvērināto tiesu institūts netika ieviests. Sabiedrības līdzdalība tiesas spriešanā izpaudās tautas piesēdētāja institūtā. Visas civilīetas un krimināllietas pirmās instances tiesā izskatīja tiesneša un divu tautas piesēdētāju sastāvā.

3 punkti, ja pilnībā pareizi atbildēti visi trīs jautājumi.

2 punkti, ja atbildēti tikai 2 no norādītajiem jautājumiem.

1 punkts, ja studējošais atbildējis tikai kādu vienu no jautājumiem.

Papildu punktu var piešķirt, ja studējošais norādījis, ka pēc Latvijas neatkarības atjaunošanas arī likuma "Par tiesu varu" pamata redakcijā bija ietverts regulējums par zvērināto tiesām.

3. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas 1981. gada Likums par Latvijas PSR tiesu iekārtu noteica, ka Latvijas PSR Augstākās Tiesas Plēnums dod tiesām vadošus izskaidrojumus Latvijas PSR likumdošanas piemērošanas jautājumos. 1) Vai Latvijas Republikas Augstākajā tiesā tika saglabāts plēnuma institūts? (Jā / nē, īss pamatojums.)

2) Vai Augstākās tiesas plēnuma lēmumi, kas sniedz tiesām saistošus izskaidrojumus par likumu piemērošanu, būtu savienojami ar demokrātiskā un tiesiskā valstī pastāvošiem vispārējiem tiesību principiem un tika saglabāti Latvijas Republikā pēc neatkarības atjaunošanas? (Jā / nē, īss pamatojums.) 3) Kādā veidā demokrātiskā un tiesiskā valstī var nodrošināt tiesu prakses vienveidību? (4 punkti).

Sagaidāmā atbilde:

Jā, LR Augstākajā tiesa tika saglabāts plēnuma, t.i., tiesnešu kopsapulces, institūts, kura kompetencē tika nodoti gan ar tiesvedību, gan tiesas darba organizāciju, gan tiesnešu pašpārvaldi saistīti jautājumi (Likuma "Par tiesu varu" 49.pants).

Tiesām saistoši Augstākās tiesas plēnuma lēmumi par tiesību normu piemērošanu nebūtu atbilstoši valsts varas dalīšanas principam. Tomēr šādus plēnuma lēmumus likums "Par tiesu varu" paredzēja līdz pat 2002. gada 31.oktobra likuma grozījumiem. Plēnuma saistošo izskaidrojumu atbilstību demokrātiskas tiesiskas valsts principiem (jau pēc attiecīgās tiesību normas atcelšanas) vērtēja arī Satversmes tiesa un 2003. gada 4. februāra spiedumā lietā nr. 2002-06-01 atzina to par neatbilstošu Satversmes 1. un 83. pantam. Satversmes tiesa norādīja, norma, kas pilnvaroja Augstākās tiesas plēnumu izdot tiesām saistošus lēmumus par likumu piemērošanu, bija pretrunā ar varas dalīšanas principu un ierobežoja tiesnešu (tiesas) neatkarību, kā arī varēja nonākt pretrunā ar taisnīguma principu.

Galvenais vienveidīgas tiesu prakses nodrošināšanas līdzeklis ir lietu izskatīšana kasācijas instances tiesā, kurā tiek vērtēta tiesību normu piemērošanas pareizība, citstarp sniedzot principiālu tiesību normu interpretāciju.

4 punkti, ja pareizi un pilnīgi atbildēts uz visiem trim elementiem, proti, 1) par plēnuma institūta saglabāšanu Latvijas Republikā, 2) plēnuma saistošo lēmumu neatbilstību valsts varas dalīšanas principam, tiesu neatkarības principam un taisnīguma principam, tomēr saglabāšanu Latvijas Republikā ierobežotu laika posmu (līdz 2002. gada beigām), 3) par kasācijas instances lomu.

3 punkti, ja pienācīgi atbildēti tikai 2 no norādītajiem elementiem.

2 punkti, ja pienācīgi atbildēts tikai kāds 1 no norādītajiem elementiem.

1 punkts, ja studējošais atklājis fragmentāru pamatizpratni par uzdoto jautājumu.

Praktiskās daļas uzdevums

X bija Latvijas PSR diplomēts finansists. Strādāja liela uzņēmuma finanšu plānošanas daļā un kā lektors lasīja lekcijas Latvijas Valsts Universitātē (LVU). Pēc 10 gadu "raušanos" pa divām darba vietām viss bija tiktāl apnicis, ka 1982. gada ziemā aizgāja no abām darba vietām pēc paša vēlēšanās. Kādu laiku X nedarīja neko un dzīvoja no darba algas ietaupījumiem. Pēc četriem mēnešiem X sāka meklēt jaunu darba vietu, jo vairs nebija naudas, no kā dzīvot. Kaut kādu darba vietu atrast nebija grūti. Tomēr visur kaut kas neapmierināja – darba laiks, atalgojums, iespējamie kolēģi u.tml. Dažu mēnešu laikā X saprata, ka cilvēkam svarīgākais ir nauda (un jo vairāk, jo labāk), nevis konkrētas darba vietas prestižs, jo palīdzības vairākkārtēja izlūgšanās no draugiem un kaimiņiem bija pazemojoša. Kā finansists X aprēķināja, ka neviena padomju darba vieta nenodrošina pietiekamu ienākumu cilvēka cieņai atbilstošas dzīves nodrošināšanas. Veiktie aprēķini nepārprotami liecināja, ka finansiāli daudz efektīvāk ir vākt un nodot taras pieņemšanas punktos tukšas stikla pudeles un burkas, kas mētājās visapkārt, un pavasara-vasaras-rudens sezonā lasīt mežos vēl arī ogas un sēnes ar mērķi tās pārdot garāmgājējiem. X nebija "baltrocītis" un šādas nodarbes perspektīva viņu nebiedēja.

Pēc nepilna gada šādas dzīves veida piekropšanas X nonāca milicijas redzeslokā. X vairākas reizes tika brīdināts par viņa dzīves veida neatbilstību padomju pilsoņa morāles principiem un arī pienākumu iesaistīties sabiedriski lietderīgā darbā. Tāpat X tika nosūtīts noklausīties lekciju par bezstrādes ienākumiem. Lekcijas laikā X izvērsās strīds ar LVU Juridiskās fakultātes docenti par jēdziena "parazītisks dzīves veids" satura noteikšanu ar padomju tiesību interpretācijas metožu (paņēmienu) palīdzību. X nekādi nevarēja piekrist, ka tukšu pudeli un burku savākšana, attīrot vidi no atkritumiem, neatkarīgi no šādas vākšanas mērķa ir parazītisks dzīves veids, bet darba dienas dīkdienīga pavadīšana kādā rajona izpildkomitejas ekonomiskas attīstības plānošanas nodaļā ir sabiedriski lietderīgs darbs. Kur tur loģika un kas tā par loģikas metodi, ko māca augstskolā? Savukārt uz docentes repliku – "kas nestrādā sabiedriski lietderīgu dabu, tam nebūs arī ēst" – X tikai pasmaidīja, jo šobrīd viņš ēda vismaz divas reizes labāk nekā tad, kad strādāja divās valsts algotās darba vietās. Līdz ar to X savā dzīvē neko nemainīja. Kārtējās sarunas laikā ar milicijas pārstāvi par nepieciešamību iesaistīties sabiedriski lietderīgā darbā X paziņoja, ka nevar atrast darbu atbilstoši savai izglītībai un kvalifikācijai. Šī paziņojuma noslēgumā X arī norādīja, ka saruna ir noslēgusies. Pēc īsa klusuma brīža milicijas pārstāvis atguva valodas spējas un apsolīja rīkoties saskaņā ar padomju tiesībām (visas sarunas tika protokolētas un abpusēji parakstītas par protokolētās sarunas satura pareizību).

Pēc tam, kad X bija parakstījis visus protokolus, pēkšņi sarunas telpā ienāca vēl divi milicijas darbinieki. Bez kādiem paskaidrojumiem viņi sagrāba X, noguldīja uz grīdas ar seju uz leju un uzlika roku dzelžus. Pēc tam milicijas darbinieki izveda X no milicijas iecirkņa un viņu "iestūma" milicijas mašīnā noziedzniekiem paredzētā nodalījumā. Pēc nepilnu divu stundu brauciena X nezināmā virzienā mašīna apstājās uz šosejas, kuru no abām pusēm ieskāva meža masīvs. X tika pavēlēts izkāpt no mašīnas, pēc tam, kad X bija izpildījis šo pavēli, viņam tika noņemti roku dzelži. Pirms policijas darbinieki aizbrauca bez X nezināmā virzienā, viņi X piedraudēja: ja X nevēlas turpmākos divus trīs gadus līdz tiesas spriedumam pavadīt milicijas iecirkņa īslaicīgās aizturēšanas izolatorā, X nav ieteicams atgriezties savā dzīvesvietā. Tika

ieteikts X sameklēt jaunu dzīves vietu un sabiedriski lietderīgu darbu ārpus lielām pilsētām vai citiem nozīmīgiem industriāliem centriem, lai ar padomju pilsonim nepiedienīgu dzīves veidu nerādītu sliktu piemēru jaunatnei un nedarītu kaunu padomju valstij.

1. Vai X varēja aizbaidināties, ka nevar atrast darba vietu? Jā / Nē, īss pamatojums. 1 punkts.

2. No cilvēka pamattiesību garantiju skata punkta aprakstiet, kāda ir būtiskākā atšķirība starp Latvijas PSR Konstitūcijā (Pamatlikumā) noteiktām darba tiesībām un Latvijas Republikā Satversmē noteiktām darba tiesībām? 1 punkts.

Sagaidāmā atbilde:

1. Nē, nevarēja aizbaidināties. PSRS visi pilsoņi bija nodrošināti ar darba vietu atbilstoši savai profesionālai sagatavotībai un izglītībai, ievērojot sabiedrības vajadzības (sk. PSRS Konstitūcijas 40. pants un Latvijas PSR Konstitūcijas 38. pants).

Pozitīvi vērtējams, ja kāds norāda, ka pastāvēja nerakstīti darba tiesību ierobežojumi režīmam nevēlamām personām.

2. Latvijas PSR Konstitūcijā (Pamatlikums) tiesība uz darbu bija pamattiesība, jo valsts ikvienam nodrošināja garantētu darba vietu. Pēc Latvijas Republikas Satversmes ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu, saņemt darba samaksu ne mazāku kā valsts noteikto minimumu, bet valsts nenodrošina nevienam ar darba vietu.

Latvijas PSR Konstitūcijas 38. pants: Latvijas PSR pilsoņiem ir tiesības uz darbu – proti, tiesības dabūt garantētu darbu ar samaksu, kas atbilst darba daudzumam un labumam un nav mazāka par valsts noteikto minimumu, – ieskaitot tiesības izraudzīties profesiju, nodarbošanos un darbu atbilstoši savam aicinājumam, spējām, profesionālajai sagatavotībai un izglītībai un ievērojot sabiedrības vajadzības.

Latvijas Republikas Satversmes 106. pants: Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai. Piespiedu darbs ir aizliegts. Par piespiedu darbu netiek uzskatīta iesaistīšana katastrofu un to seku likvidēšanā un nodarbināšana saskaņā ar tiesas nolēmumu.

Latvijas Republikas Satversmes 107. pants: Ikvienam darbiniekam ir tiesības saņemt veiktajam darbam atbilstošu samaksu, kas nav mazāka par valsts noteikto minimumu, kā arī tiesības uz iknedēļas brīvdienām un ikgadēju apmaksātu atvaļinājumu.

Vērtēšanas vadlīnijas

1. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei. Vai: **1 punktu** piešķir arī par atbildi, kurā norādīts, ka pastāvēja nerakstīti darba tiesību ierobežojumi režīmam nevēlamām personām.

2. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei.

3. Vai tiesības uz darbu pēc padomju tiesībām bija tikai tiesība vai arī pienākums? Atbildē norādīt: tiesība vai pienākums vai arī tiesība un pienākums. Uzrakstīt arī īsu atbildes pamatojumu. 1 punkts.

4. Vai X draud atbildība atbilstoši padomju tiesībām par piekopto dzīves veidu pēc aiziešanas no darba uzņēmuma finanšu plānošanas daļā un LVU? Jā / Nē, īss pamatojums.

1 punkts.

Sagaidāmā atbilde:

3. Tiesība un pienākums. Darbs bija arī katra pilsoņa goda lieta. Vēlama ir norāde uz sabiedriski lietderīgu darbu.

4. Jā, iestāsies kriminālatbildība kā par cita veida parazitisku dzīvi ilgāku laiku (Latvijas PSR KK 211. pants). X ir brīdināts, ka viņa dzīves veids ir parazitisks, viņš dzīvo no bezstrādes ienākumiem un ir pagājuši arī vairāk nekā četri mēneši pēc kārtas, kopš tiek piekopts šāds dzīves veids.

Vērtēšanas vadlīnijas

3. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei.

4. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei.

5.–6. Ikvienas tiesību sistēmas tiesību normas satura noteikšana notiek ar tiesību normu interpretācijas palīdzību. Arī padomju valsts nebija izņēmums šajā ziņā. PSRS pastāvēšanas pēdējā desmitgadē padomju tiesību zinātnē dominēja uzskats, ka pastāv četri tiesību normu interpretācijas paņēmieni (jeb metodes): a) gramatiskais (vārdiskais, filoloģiskais); b) sistēmiskais; c) vēsturiskais jeb vēsturiski-politiskais un d) loģiskais.

5. Kura (kuras) no šīm interpretācijas metodēm šobrīd vairs netiek atzīta (atzītas) kā tiesību normu interpretācijas pamatmetode (pamatmetodes)? Atbilde ir īsi jāpamato.
1 punkts.

5.–6. Ikvienas tiesību sistēmas tiesību normas satura noteikšana notiek ar tiesību normu interpretācijas palīdzību. Arī padomju valsts nebija izņēmums šajā ziņā. PSRS pastāvēšanas pēdējā desmitgadē padomju tiesību zinātnē dominēja uzskats, ka pastāv četri tiesību normu interpretācijas paņēmieni (jeb metodes): a) gramatiskais (vārdiskais, filoloģiskais); b) sistēmiskais; c) vēsturiskais jeb vēsturiski-politiskais un d) loģiskais.

6. Kuru šobrīd kontinentālās Eiropas tiesību saimē atzītu interpretācijas metodi padomju tiesības nepazīna? 1 punkts.

Sagaidāmā atbilde:

5. Loģikas elementu mūsdienās ielasa gramatiskajā interpretācijas metodē, bet tā vairs nav atsevišķa interpretācijas pamatmetode. Gramatiskā interpretācijas metode šobrīd sanāk plašāka; arī vēsturiski-politiskā metode tiek izprasta savādāk, jo tiesību normu interpretācija netiek saistīta ar politiski pareizu interpretāciju.

6. Teleoloģiskā interpretācijas metode, jo padomju tiesībās netika atzītas tiesību piemērotāju tiesības iztulkot tiesību normu pēc likuma jēgas un mērķa (ratio legis). AP Prezidiji deva legālo interpretāciju. Var minēt arī, ka vēsturisko interpretācijas metodi izprata atšķirīgi.

Vērtēšanas vadlīnijas

5. **1 punktu** piešķir par atbildi, ja atbilde satur norādi uz divām no trim sagaidāmā atbildē norādītām atšķirībām interpretācijas pamatmetožu izpratnē (piemērošanā).

6. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei. Ja atbilde satur arī norādi, ka "AP Prezidiji deva legālo interpretāciju", var piešķirt papildu punktu, nepārsniedzot 10 punktu vērtējumu par praktisko uzdevumu kopumā.

7.–8. Kurš no principiem ir sociālisma princips un kurš no principiem ir komunisma princips? Atbilde ir īsi jāpamato:

7. "No katra pēc spējām, katram – pēc viņa darba" 1 punkts.

8. "No katra pēc spējām, katram pēc vajadzībām" vai "Katrs pēc savām spējām, katram pēc viņa vajadzībām" 1 punkts.

Sagaidāmā atbilde:

7. sociālisma princips, jo nodrošinājuma pamatā ir ikviena paveiktais darbs.

8. komunisma princips, jo nodrošinājums nav atkarīgs no paveiktā darba.

Vērtēšanas vadlīnijas

7. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei.

8. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei.

9. Vai no šobrīd Latvijā spēkā esošo cilvēka pamattiesību skata punkta milicijas darbinieku rīcība pārkāptu/aizskartu kādu vai kādas no X piemītošām pamattiesībām sakarā ar X piespiedu pārvietošanu ārpus pilsētas, pie tam, piedraudot ar brīvības ierobežojumiem gadījumā, ja persona atgrieztos savā dzīves vietā? Atbilde ir īsi jāpamato. 1 punkts.

10. Vai aprakstītā milicijas darbinieku rīcība šobrīd demokrātiskā sabiedrībā būtu attaisnojama no pamattiesību ierobežošanas pieļaujamības skata punkta, ja X atteiktos mainīt savu uzvedības modeli (dzīvesveidu)? Jā/Nē, īss pamatojums. 1 punkts.

Sagaidāmā atbilde:

9. Ar šādu rīcību Latvijas Republikā tiktu aizskarta cilvēka cieņa, jo persona tiek pārvietota tikai tās rīcības dēļ, ko sabiedrībā (vai ideoloģisku apsvērumu dēļ) uzskata/stigmatizē par 'nevēlamu'. Pie praktiskā uzdevumā aprakstītiem lietās apstākļiem atbilstoši Latvijas Republikas Satversmes 95. pantam ir pārkāpts aizliegums pret cilvēku izturēties pazemojoši (cieņu pazemojoša izturēšanās pret cilvēku ir aizliegta).

Cilvēka cieņas aizskārumu vēlams analizēt šādu cilvēka pamattiesību kontekstā:

a) aizskartas tiesības uz privāto dzīvi. Tiek aizskartas (ierobežotas) personas tiesības brīvi pārvietoties un izvēlēties dzīvesvietu (Latvijas Republikas Satversmes 97. pants);

b) ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai (Latvijas Republikas Satversmes 106. pants).

10. Milicijas darbinieku rīcība nebūtu attaisnojama Latvijas Republikā. Atbildē jāanalizē, vai ietiekšanās cilvēka cieņā var būt pakļauta samērīguma testam; vai tā ir tāda pamattiesība, kuras ierobežojums attaisnojama ar citām vērtībām/interesēm. Tiesības uz brīvu pārvietošanos vai tiesības izvēlēties nodarbošanos var ierobežot tikai likumā noteiktajos gadījumos, lai aizsargātu citu cilvēku tiesības, demokrātisko valsts iekārtu, sabiedrības drošību, labklājību un tikumību (Latvijas Republikas Satversmes 116. pants).

Vērtēšanas vadlīnijas

9. **1 punktu** piešķir par atbildi, ja atbilde satur norādi uz to, ka ir pārkāpts aizliegums pret cilvēku izturēties pazemojoši (Latvijas Republikas Satversmes 95. pants). Ja atbildē cilvēka cieņas aizskārums tiek analizēts arī Latvijas Republikas Satversmes 97. un/vai 106. panta kontekstā, var piešķirt papildu punktu, nepārsniedzot 10 punktu vērtējumu par praktisko uzdevumu kopumā.

10. **1 punktu** piešķir par atbildi, kas saturiski atbilst sagaidāmai atbildei.